

271812

OS/K

SOMBARIT WERINER: AZSIDÖK JÖVŐJE

19.

A ZSIDÓK JÖVŐJE

SOMBART WERNER

Fordította
Gorbát Rózi

47

A ZSIDÓ SZEMLE KIADÁSA

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

S O M B A R T W E R N E R

A ZSIDÓK JÖVŐJE

FORDITOTTA:
FORBÁT RÓZSI

BUDAPEST, 1921.

A ZSIDÓ SZEMLE KIADASA.

~~Ad 352 aa~~

„Népek születnek, népek tűnnek el,
de Izrael örökkévaló.”

(Midras 36. zsoltár.)

271812

M. N. MUZEUM KÖNYVTÁRA	
I. Nyomt. Növevénykneplo	
1921	év. 131 sz.

ELŐSZÓ.

Werner Sombart a világhírű tudós állásfoglalása a zsidó problémához egyaránt érdekel zsidót és nemzsidót. Ő egyike azon objektív, fennkölt lelkű keresztényeknek, akik át tudják érezni a zsidóság 2 évezredes nagy tragédiáját, meg tudják érteni a jelenkor zsidó kérdését. Ő egyike azon nagy gondolkodóknak, akik érzik, hogy az emberiségnek jóvá kell tennie a sok üldözést, elnyomást és lealázást, amelyben a zsidókat husz évszázadon keresztül részesítette; a nemzeteknek le kell róniuk tartozásukat a zsidó néppel szemben.

Közjogilag biztosított otthont akar teremteni Palesztinában a mindenünnen kiüldözött földönfutó zsidóknak; a világ többi államaiban pedig igazi — nemcsak papiroson levő — szabadsághoz akarja juttatni a zsidóságot kulturális, vallási és gazdasági téren egyaránt.

A nagy keresztény gondolkodó becsületes és nyílt logikával lát neki a kérdésnek. Arra az eredményre jut, hogy a zsidóknak vissza kell térniük a zsidósághoz; a zsidónak kifelé a maga eredeti zsidóságában kell jelentkeznie. Kívánja, hogy a zsidó irodalom, művészet és minden zsidó szellemi produktum a zsidóságból merítsen és zsidó alakban jelentkezzen.

Ne keveredjék más nemzetek ilyirányu termékeivel, hanem egészítse ki azokat. Visszautasítja az asszimilációt társadalmi és kulturális téren egyaránt. Az asszimiláció megmételyezi a gazdanemzetet és a zsidóságot; de nem is vihető keresztül. Rajong a telivér zsidó typus kialakulásáért; annak teljes kibontakozását nagy nyereségnek tartja az egész emberiség javára. Azt óhajtja, hogy a zsidó élje ki nemzeti*) életének összes értékeit.

Ha tudatosan és átértéssel szívja fel magába a zsidóság etikáját és szellemét, akkor oly generáció nő fel, amely nyereség a zsidóság és az egész emberiség számára. Ily zsidó sokkal jobban érteti meg magát a gazdanemzettel, mint egy asszimilált felemás-zsidó.

Még csak azt jegyzem meg, hogy Sombart 1911-ben írta e munkáját és így némely adata már elavult.

Mi zsidók nagy hálával tartozunk az illusztris szerzőnek, hogy annyi szeretettel és megértéssel tárgyalja e kérdést. Nagy élvezettel fogja olvasni e könyvet mindenki: zsidó és nemzsidó.

Dr. Künsztler Mór.

*) A „nemzeti” fogalmát nem szabad összetéveszteni a „nemzetiség” fogalmával; az utóbbi nálunk oly ellenszenves irredenta jellege miatt. A „nemzeti” szó inkább kulturális, történelmi, ethikai fogalmakat jelent.

I. A FELADAT.

Izráel neve ismét közszájon forog. A zsidóság jövőjének kérdése újból széles rétegeket foglalkoztat az összes kulturállamokban, mert a jelen naponta felszínre veti a „zsidókérdést.” Itt véres pogromok, vagy zsidóvagyonok vértelen elrablásában tör ki, mint Oroszországban vagy Angliában; amott szenvedélyes szó- és tollharcra készteti a lelkeket, mint a zsidó-nemzeti mozgalom megvitatása a cionista sajtóban; másutt végül csak a hamu alatt szunnyad tovább a parázs, és csak itt-ott pattan ki egy-egy szikra, a mindennap sokezer surlódásában.

Igaz ugyan, hogy a napi diszkussziókban keveset halunk a zsidókról, főleg Nyugat-Európában. Mintha a nagy liberális sajtó hallgatólagosan megállapodott volna abban, hogy a „thémáról” nem beszél. E körökben azt remélik, hogy az idő majd megoldja már a zsidókérdést. Legjobb uton haladunk, csak ne beszéljünk róla örökké, mert megvitatása csak késlelteti e „seb” gyógyulását.

De ez az agyonhallgató politika nem vezethet célhoz; elsősorban a zsidóság széles rétegei szenvednek miatta, akiknek nem áll „nagy sajtó” rendelkezésükre. Nem csak, mert nem bátor, hanem mert rövidlátó és nem észszerű. Hogy hiheti valaki komolyan, hogy az emberiség legnagyobb

problémája hallgatólagosan kiküszöbölhető a világból? Nem gondolják, hogy az ellentéteket csak ezerszeresen kiélesítik, ha el akarják tussolni őket, ahelyett, hogy nyíltan, elfogulatlanul megtárgyalnák? Oly kevésre becsülik a nagy sajtó vezetői olvasóikat, hogy nem merik velük megismertetni a zsidóság új céljait és új ideáljait?

Elsősorban ennek a politikának helytelenítése indította e sorok írására, hogy velük ismét a nyilvánosság elé hozzam a zsidókérdést. Ehhez még egy személyes ok is járult: tudniillik nyíltan és titokban gyávasággal vádoltak, amiért eddig nem foglaltam állást a praktikus zsidópolitika kérdésében, noha oly sokat irtam már róluk.

Más oldalról viszont rossz néven vették, hogy ezzel a könyvemmel, — mely inkább vallomás, mint tudományos értekezés, — kilépek abból a tartózkodásból, mely még „A zsidók és a közgazdaság” című könyvemben állásponthoz volt. Egyesek azt mondták, hogy evvel gyengítem előbbi könyvem hatását; mások viszont úgy találták, hogy tapintatlanság nekem, mint nem-zsidónak a zsidók belügyeibe avatkoznom, mint amilyen a cionizmus s a zsidó-nemzeti mozgalom.

Szerintem mindkét felfogás indokolatlan. Ha a zsidókról és gazdasági életről irt könyvemnek tudományos értékei vannak, úgy azokat nem érinti az, amit itt mint „ember és kortárs” a zsidók jövőjéről írok, anélkül, hogy „objectivitásra” törekednék. Az én személyes véleményemet ki-kí saját meggyőződése szerint elfogadhatja vagy elvetheti, anélkül, hogy tudományos kutatásaimról való nézetét meg kelljen változtatnia. Mások tudományos megismeréseim a zsidóság történelmi helyzetéről, és más személyes vallomásom, meggyőződésem a jövőre vonatkozólag.

Határozottan visszautasítom azonban a másik ellenvetést is, mintha nekem nemzsidónak nem volna jogom a zsidók jövőjéről beszélni. Hogyan? Ennek a jövőnek kialakulása valóban zsidó belügy lenne, mint teszem az istentisztelet szabályozása, vagy a hitközség egy könyvtárosának elmozdítása? Hogy a zsidók „asszimilálódni” akarnak-e, vagy zsidó-nemzeti politikát üzni, minket nemzsidókat nem érdekelne? Ki akarná elhiteni e képtelenséget! Sőt nagyon is érint mindnyájunkat e probléma megoldása. Nekünk, akik a zsidókérdés hosszas tanulmányozásával némi szaktudásra tettünk szert, nemcsak jogunk, de kötelességünk is nyilatkozni a zsidók jövőjéről, mert ezzel felvetjük a mi kulturális fejlődésünk lehetőségeinek kérdését is.

* *

*

Előbb kifejtett álláspontomból, melyből e könyv íródott, önként adódik e tanulmány feladata: elsősorban meg kell vizsgálni a zsidók mai földrajzi helyzetét és áttekintést nyerni fejlődésük valószínű irányairól. Ezek után lehet csak politikájuk célját vizsgálni és értékelni.

Ez a program természetesen nem tud és nem akar a vázlatosnál több lenni. Ha vizsgáljuk a zsidók számát és földrajzi eloszlását, úgy látjuk, hogy két természetes csoportra oszlanak, melyeknek létfeltételei oly eltérőek, hogy jövőjük is különböző lesz, és kell is hogy legyen. Ez a két csoport a nyugati és keleti zsidók csoportja. A nyugatiakhoz számítjuk a keletről ujabbban Amerikába vándorolt zsidókat.

A számok a következők (Dr. Ruppin Arthur megbízható összeállítása nyomán „Die Juden der Gegeuwart” című művében, 2. kiadás 1911.):*)

Jelenleg az egész földön k. b. 14 millió zsidó él. Ebből Oroszországra több, mint 7 millió, Galiciára 1 millió, Romániára 0.36 millió, Magyarországra 1 millió esik, ez mintegy 9 millió, akiket keleti zsidóknak nevezhetünk (ahol a Magyarországra eső 1 milliónak, akiknek jelentékeny része Budapesten él, fele a nyugatiakhoz számíttatik). Nyugat-Európában tehát, vagyis Magyarországon (felényire), Ausztriában, (Galicia kivételével), Olaszországban, Németalföldön, Franciaországban, Angliában, Németországban k. b. 2.3 millió zsidó él (Németországban 608.000). Ezen „nyugatiakhoz” társulnak még az amerikai zsidók, kiknek száma k. b. 3.6 millió, (akik közül 3.5 millió az Egyesült-Államokban, több mint $1\frac{3}{4}$ millió New-York városában él).

A többi megoszlik Ázsia, Afrika, és Ausztrália közt.

*) A számokat a mai helyzetnek megfelelően korrigáltam. (Ford.)

II. A ZSIDÓNYOMOR.

A zsidók legnagyobb része, — keleten majd mindegyik — nyomorúságos, siralmas viszonyok közt él.

Jogilag Romániában „idegeneknek”, Oroszországban „félpolgároknak” tekintik őket; mindkét államban korlátozva vannak állampolgári jogaik.

Miután Oroszországban oly sok zsidó él, figyelmünk elsősorban oda irányul. Oroszország a nagy tömeghez a lengyel királyság öröke által jutott. A középkor folyamán a mindenünnen elűzött zsidók Lengyelországban gyűltek össze és onnét terjeszkedtek Kelet és Nyugat felé minden országba a XVII. század óta. Már a nem-lengyel Oroszországba is behatoltak, midőn k. b. 30 év előtt (1881) a zsidók szabad vándorlását Oroszországban megszüntették. Azóta ott kellett rostokolniok, ahol a törvényhozás pillanatában voltak; a terület az u. n. telepítési körzet (Ansiedlungsrasyon). Ez magában foglalja Lengyelországot és 15 szomszédos kormányzóságot. Ezen telepítési körzetben, amely Oroszország területének csak $\frac{1}{23}$ -át képezi, mégis 5 millió zsidó él (94%), úgy, hogy Lengyelországban a lakosság 14.05%-át, a többi 15 kormányzóságban 11.12%-át teszik, ezzel szemben Kurland, Livland és Szt-Pétervár kormányzóságaiban 2.49%-ot, a többi 32 kormányzóságban

csak 0.19%-ot. Még a telepítési körzeten belül is korlátozva van mozgásszabadságuk, amennyiben nem szabad vidékre menniök, városokban kell lakniök. (Lengyelország kivételével.)

Amint várható is, ezen orosz zsidók anyagi helyzete legnagyobbbrészt igen nyomoruságos; kölcsönösen megesszik egymást. Néhány adatot szolgáltatok itt Ruppín nyomán, amelyekből a keleti zsidók nyomora elég világosan kitészik.

Ezek a zsidók csupán néhány mesterségre szorítkoznak: legtöbbször kereskedelemből, szabóságból, szállításból, tanításból és nevelésből élnek. A telepítési körzet két tipikus kormányzóságában Vitelaskben és Mohilewben élő zsidók $\frac{2}{3}$ -a e négy foglalkozást üzi. Sok zsidónak egyáltalában nincs rendszeres keresete; minden lehető módot megkísérelnek, hogy mindennapi sovány kenyerüket megkeressék. Halpern beszél egy orosz zsidóról, kinek főfoglalkozása abban állott, hogy a vásárokon egy dugóhuzóval megjelent és a parasztoknak a pálinkás üvegeket kinyitotta (Oroszországban csak csukott üvegekben árusítják a pálinkát). Vásárok alkalmával k. b. 15 kopejkát keresett a legvirágzóbb üzletmenet mellett. Brodowski megállapítása nyomán az Odesszában lakó 150.000 zsidó közül 48.500 támogatásban részesül. Az Odesszában meghalt zsidók 63%-át ingyen, további 20%-át a legsilányabb díjszabás mellett temetik.

Galiciában sem sokkal más a helyzet; itt se tudja nagyon sok zsidó, hogy fogja másnapi kenyerét megkeresni. Ezek azon existenciák, akik Nordau Miksa szerint a levegőből élnek: — „Luftmenschen.” Míg egész Galiciában a zsidók a lakosság 11.09%-át teszik, a „foglalkozás nélküli önállóak” csoportjában 51.51%-ra rug a számuk, a „válta-

kozó természetű bér munkából élők" csoportjában 39.80%-ra. Olyan zsidó iparos, aki hetenként 16—20 koronát keres, már kiváltságosnak számít; a legtöbbje legfeljebb 10—14 koronára viszi fel.

Remániában is, különösen a nyolcvanas évek óta rosszabbodott a zsidók helyzete: ez mindenekelőtt a Galiciából és Oroszországból való bevándorlás és a korlátozó törvények eredménye.

Keleten a zsidók tulnyomólag kisiparosok, szatócsok, korcsmárosok, zsibárosok, lócsiszárok, házalók, zsarolók „Csupa nyomoruságos existencia, amelyeket a legkisebb baleset halomra dönt.” (Ruppin.)

Ezen keleti zsidók szellemi élete még ma is olyan, mint a középkorban: a ghettó élete. Van ugyan köztük kevés számú intellektus, azonban ezeknek is korlátozzák művelődési lehetőségét (Oroszországban a felsőbb tanintézetekben tudvalevőleg „kontingentálva” vannak a zsidó hallgatók). A keleti zsidók legnagyobb része még törvénytisztelő, vallásos orthodox; vagyis hosszú kaftánban járnak, csakis a talmudiskolákat látogatják, kerülik az érintkezést a „Datsch”-sal és kulturájukkal, idegen nyelvű könyvet nem olvasnak, és saját zsargonjukat, a „jidisch”-t beszélik. Oroszországban 1897-ben 5.2 millió zsidó közül 5 millió (96.9%) vallotta anyanyelvének a zsidót, míg a telepítési körzeten még több, 98%.

Ha még átgondoljuk azt a veszélyt, amelyben a keleti zsidók élete és vagyona állandóan forog, — gondoljunk csak a kischinewi zsidó mészárlásokra, és a „kis pogrom”-ra, melyek mindennapi események Oroszországban — úgy lelki szemeink előtt ki alakul ezen zsidó tömegek helyzete, melyet a legmerészebb fantázia sem festhet sötétebbnek és reménytelenebbnek.

Nagyban könnyített azonban a keleti zsidók helyzetén az, hogy jogvesztésük óta oly nagy tömegek kivándoroltak. Ezzel lendítettek egy keveset a hátramaradottak megélhetési lehetőségén. A vándorlások által szokatlan és eddig valóban példátlan eltolódások álltak be a zsidóságban. Kiszámították, hogy az 1881-től 1908-ig terjedő 28 év alatt kerek 2 millió zsidó vándorolt ki Kelet-Európa országaiból: 1.545.000 Oroszországból, 305.000 Ausztria—Magyarországból és 100.000 Romániából. Ezen 2 millió legnagyobb része Angliába (190.000) és az amerikai Egyesült-Államokba ($1\frac{3}{4}$ millió) ment.

Vajjon hogyan alakulhat és hogyan kell alakulnia ezen keleti zsidók jövőjének? E kérdés attól függ, mi az egyes ember véleménye arról, hogy a zsidók Európa keleti országaiban teljes polgárjogot és evvel teljes gazdasági felszabadulást vívnak ki maguknak. Aki azt hiszi, hogy Oroszországban a zsidókat belátható időn belül „emancipálják”, az remélheti, hogy a keleti zsidók sorsa is olyan lesz, mint a nyugatiaké (egyelőre eltekintve attól, hogy ez utóbbit szerencsésnek nevezhetjük-e vagy sem).

Aki ellenben nem tartja valószínűnek, hogy a zsidók közjogi helyzete keleten a következő emberöltők alatt megváltozik, az ki fogja egyelőre zárni a fejlődés olyan irányát, mint azt a zsidók nyugaton átélték.

Én magam nem hiszem, hogy a keleti zsidók közjogi helyzete rövidesen megváltozzék. Éppen az utóbbi években élesedett ki Romániában és Oroszországban 1899, 1900. óta, Oroszországban még éppen az alkotmány bevezetése óta. Az apró üldözések (Chikanen) egymást érik, a kis pogromok állandósulnak, a kiutasítások mind sűrűbbek és szigorúbbak lesznek, a telepítési körzetet szűkítik, a felsőbb iskolák hallgatóinak számát még inkább korlátozzák (most

már az „externistákat” is, akik a tanintézeteket nem látogatták, csak ott vizsgáztak, 5—6%-ra kontingentálták, helyesebben szólva, tanulásukat jóformán lehetetlenné tették, miután alig van keresztény externista). Ismerve a kormányzó- és dumakörök hangulatát, semmi okunk nincs feltételezni, hogy ez a politika a közeljövőben megváltozzék. Az orosz parlamentben még a szélső balodal is ezt a nézetet vallja, hogy lehetetlen a zsidóknak teljes egyenjogúságot adni, mert ez az orosz nép gazdasági csődjét vonná maga után. Ugy tartják, hogy az orosz nép még nem érett ahhoz, hogy az annyira fölényben levő zsidó nép támadásainak ellen tudjon állni. Azt hiszik, hogy az orosz paraszt feltétlenül ki lenne szolgáltatva a zsidó uzsorás kénye-kedvének és az ország nem tudna úgy, mint nyugaton a zsidók befolyása alatt a gazdasági élet magasabb nivójára emelkedni, hanem a középkori barbár állapotba sülyedne vissza.

Egyre megy, hogy ez a felfogás helyes-e vagy nem, igazságos-e vagy pedig nem: a praktikus politika szempontjából egyedül az irányadó, hogy mérvadó körökben ezt a nézetet vallják s nem is fogják rövidesen nézetüket változtatni.

Igy tehát számolni kell avval, hogy fenn fog maradni ez a gazdasági nyomor, pogromokkal tarkítva; mindezt csakis a kivándorlás lehetősége enyhíti. De mi lesz, ha ez az egyetlen biztosító szelep is becsukódik? Mi lesz, ha a kivándorlás lehetőségei a jövőben szintén rosszabbodnak, ha pl. azok az országok, melyek a kivándorlás célját képezték, elzárkóznának az odaözlő zsidók elöl?

Azt hiszem, e lehetőséggel tényleg számolni kell. Miután a bevándorlás szempontjából az utolsó években már csak az Egyesült-Államok jöhetnek szóba, figyelmünk első-

sorban oda irányul.*) Világosan észrevehető, hogy az Egyesült-Államokban a közvélemény mind ellenségesebben bírálja a bevándorlók tömegét, és hogy, a kormányzóságok mind elnézőbbek e kritikával szemben. Ez a fejlődés legjobban az amerikai bevándorlási törvények történetéből világlik elő. 1882-ben hozták az első általános bevándorlást szabályozó törvényt, amely szerint fizikailag és erkölcsileg alsóbbrendű személyek (betegek, gonosztevők, emberek, kik önmagukat ellátni nem tudják, stb.) a bevándorlásból kizárattak. Az 1885, 1888-as években következtek azok a rendeletek, melyek szerint csak fix szerződésű munkásokat lehet bebocsátani (u. n. Contract Labour). 1891-től 1893-ig a nem bebocsátható emberek kategóriája nagyobbodott. 1903-ban a fejadót, mely minden bevándorlót érint, 2 font sterlingre emelték. 1907-ben a kizárási rendeleteket törvénybe iktatták és ismét szigorították. És erős a mozgalom a további szigorítások irányában. Az Elvins Bill már 100 font sterling vagyon kimutatását követelte. Ez a mostani bevándorlók legnagyobb részét kizárná, mert az 1900—1901-es években a bevándorlók átlagos vagyona 15 font sterling volt, és ezek közül a zsidók voltak a legszegényebbek. (Míg a skótok átlag 41.5, a japánok 37.6, az angolok 38.7, a franciák 37.8, a németek 28.5 font sterlinget hoztak magukkal, a zsidók átlagos vagyona csak 8.7 font sterling volt.) Egyéb rendeletek már határozottan követelték mindazon személyek kiutasítását „akik gazdaságilag nem kívánatosak“ (!) stb. Ezeket a törvényeket eddig még nem sem-

*) Ismeretes, hogy Angliában is keletkezőfélben van egy egyelőre még csak „socialis antisemitismus.“ Ujabban egy mélyen gyökerező zsidógyűlölet lett nyilvánvalóvá az angol Wales grófságban, ahol 1911. nyarán a zsidók boltjait kifosztották és kirabolták. Az excessusok oly fenyegetően nagyfokúak voltak, hogy pogromról is beszéltek.

misítették meg, sőt súlyos követeléseik nagy részét a kormány hajtja végre. Amióta Strauss Oszkár nem államtitkár többé, szigorú szelek fujdogálnak Ellis Island felől. 1909. óta William Williams tölti be New-York kikötőjében a bevándorlási biztos tisztét. Ő nemcsak szigorúan és kérlelhetetlenül viszi keresztül a törvényeket, hanem, mint állítják, saját belátása szerint még szigorító intézkedésekkel erősbbíti őket. Így pl. szentesített törvény nélkül keresztülvitte, hogy a bevándorlóknak legkevesebb 25 font sterling vagyont kell kimutatniok. Ezzel valóban eléri, hogy a bevándorolni akarók nagy tömegei nem lépik át az Egyesült-Államok küszöbét. Ezen politikának számszerű hatása nem abban nyilvánul, hogy hány embert utasítottak vissza New-York kikötőjében — ez az utolsó évben 14.500 volt —, mint inkább abban, hogy hány utast nem vettek fel a hajóstársulatok, amelyeket felelőssé tehetnek. Ez már 1907-ben (W. Williams szigorú uralma előtt!) 65.000-re rugott. Hogy ez az ut hová fog még vezetni a jövőben, azt nem annyira a rendeletek mutatják, mint inkább a bevándorlási biztos hangja, melyen tudósításait közli. Így a legutolsó e szavakkal végződött:

„In the estimation of most impartial observers a certain minority of the new immigration is undesirable from the point of view of the interests of the United States, and this question cannot properly be considered from any other point of view. The real issue to-day is whether or not means should be found to keep out this undesirable minority, yet this issue is often successfully confused by interested persons, who seek to make it appear that those who merely advocate further reasonable restrictions are exclusionists and hostile to immigration as a whole.”

„The time has come when it is necessary to put aside

false sentimentality in dealing with the question of immigration and to give more consideration its racial and economic aspects, and in determining what additional immigrants we shall receive to remember that our first duty is to our own country."

(„Teljesen pártonkivüli megfigyelők nézete szerint az újabban bevándorlók bizonyos kisebbsége nem kívánatos az Egyesült-Államok érdekeinek szempontjából, és ez a kérdés t. k. semmilyen más szempontból nem mérlegelhető. A lényeges kérdés ma az, vannak-e eszközeink a nem kívánatos kisebbség távoltartására, avagy sem. Ezt a kérdést érdekelt személyeknek gyakran sikerült öszezávarni, amennyiben úgy akarják beállítani a dolgot, mintha azok, akik a józan meggyőződés álláspontján vannak az egész bevándorlással szemben ellenségesen viselkednének.

Elérkezett az idő, midőn minden szentimentalizmust félre kell tenni a bevándorlási kérdés megtárgyalásánál a faji és gazdasági oldalának nagyobb figyelmet kell kölcsönözni. Annak megállapításánál, milyen új bevándorlókat fogadjunk be, meg kell fontolni, hogy elsősorban saját hazánkkal szemben vannak kötelességeink.”)

Egyáltalában nem lehetetlen, hogy ez a destruktív bevándorló politika egy szép napon elzárja az Egyesült-Államok határait a zsidók elől. A legnagyobb részben szegény zsidókat talán már avagyoni kimutatás fokozatos növekedése is távol fogja tartani Amerikától. Az sincs kizárva, hogy az amerikaiak elenszenve bizonyos népek és „fajok” ellen irányul, és a szlávokat és zsidókat mint ilyeneket a bevándorlásból kizárják. A szabad yankeek kínai politikája mutatja, hogy mily kérlelhetetlenek tudnak lenni ily tekintetben. Mindenki tudja, hogy az Egyesült-Államokban már ma is hallatlanul erős a zsidógyűlölet. A szociális antisze-

mitismus erősebb odaát mint bárhol Európában. Az ellenszenv még folytonosan növekszik a zsidók számbeli és működésbeli megerősödése arányában. Fontoljuk meg csak azt az egyetlen tényt, hogy New-york városában több mint 1 és háromnegyed zsidó él; több mint egy negyede (26%) New-york egész lakosságának, s majd kétannyi mint egész Németországban. A Broadwayt már ma majdnem kizárólag zsidó kereskedők birják, és a zsidók gazdasági hatalma napról-napra növekszik. Már ma zsidó házak kezében van az egész föld és telek üzlet (real-estate), az egész konfektio. Így tehát minden pillanatban lehetséges, hogy az erős „socialis antisemitismus” gazdasági, majd politikai színezetet nyer, és legelőször is a bevándorlás korlátozásában fog megnyilvánulni. Utolsó napokban sok szó esett arról, hogy a (felmondott) amerikai-orsz kereskedelmi szerződés utlevélről szóló paragrafusát megszüntetik. Amerika azt követelte, hogy a zsidó származású amerikai polgárok Oroszországban teljes mozgásszabadságot élvezzenek. Ezt a követelést a liberális német sajtó meglehetősen gyanutlanul igazi „demokratikus” gondolkozás eredményének minősítette. Valójában azonban egész másként áll la dolog: miután az amerikai zsidókkal Oroszországban oly igazságtalanul bántanak, Amerika szeretné viszonzásképp kormányzati uton távoltartani magától az orosz (zsidó) bevándorlókat, anélkül, hogy ebből diplomáciai kellemetlenségei legyenek. Ezért hangsúlyozza oly erősen az amerikai kormány ezt a pontot. A szövetséges parlamentben nemrég egész nyíltan tárgyalták a dolgok ilyenén összefüggését.

Mi lesz azonban a keleti zsidókkal akkor, ha Amerika határai is bezárulnak előtte, hazájukban pedig se élniök, se halníck nem lehet? Akkor ugylátszik valóban megvalósul Tobedonoszew programja, aki a következőképp fes-

tette az orosz zsidók jövőjét: egy harmada kivándorol (e részben a jóslás már majdnem teljesült), egy harmada éhen fog halni és egy harmadát agyon fogják ütni.

Ha figyelemmel vizsgáljuk e tényeket, be kell látni, hogy Európa keletén borzasztó, elemi erejű zsidónyomor áll fenn: a test a táplálkozás legszörnyűbb nyomora. Ebből a belátásból gondolkodás nélkül kell fakadnia egy teljesen határozott politikának: meg kell találni az utat és módot, hogy a keleti zsidókat a földkerekség valamely pontján zárt tömegben elhelyezzék, anélkül, hogy a gazdanép testét átjárnák evvel.

A keleti zsidók problémája tehát egy elhelyezési- ellátási, jobban mondva egy telepítési illetve áttelepítési probléma. Gondolkodó emberek régen felismerték már ezt és egy emberöltő óta fáradoznak a zsidó kolonizáció szakszerű megoldásán.

Miután itt nem célunk részletezni,* csupán a fejlődést akarjuk nagy vonalakban kidomborítani és a zsidópolitika széles látkörű nézőpontjait megismerni, tehát nem követhetjük a zsidó kolonizációt különböző fázisaiban, nem sorolhatjuk fel és nem bírálhatjuk a sok-sok kísérletet, mely a zsidó közösségek elhelyezését célozta. Ezek a kísérletek visszanyulnák a múlt század nyolcvanas éveibe, amidőn először alapítottak zsidó kolóniát Palesztinában. 1884-ben alakult meg az „Ezra” egyesület palesztinai és syriai földműves zsidók támogatására; 1889-ben összeül az odesszai tanács, hogy Syriában és Palesztinában a zsidók közt is terjessze a földművességet és kispárt. 1891-ben megszületik a legnagyobb ilyen gyarmatosító társaság, a Jewish Colonization Association (Jca).

De csak a cionizmus mozgalma által öltöttek nagymérvű és általános méreteket ezen áttelepítési kísérletek.

1897-ben az első bazeli cionista kongresszuson felállították az azóta alapjaiban érvényes bazeli programot. Eszerint „a cionizmus célja egy a zsidó nép számára közjogilag biztosított otthon alapítása Palesztinában.”

De az elhelyező politika egységessége nem volt hosszú életű. Nem sokkal a cionista mozgalom keletkezése után egy más terv merült fel, mely a zsidó gyarmatosító törekvéseket egész más irányba akarta terelni: Ugandát jelölték meg a zsidók települési helyének. Ezt a tervet sokan nagy lelkesedéssel fogadták és a cionisták mellett keletkezett az ugandisták pártja. Mikor aztán az ugandai terv meghiusult, megmaradt az eszme: valahol a földtekén ki kell keresni egy területet, amely a zsidó kivándorlásnak célul szolgálhat és ahol a zsidók önálló kolóniákat, ha lehet önálló államot alkossanak.

E nézet híveit territórialistáknak hívják. Ezek megkísérelték a cionista szervezettel a zsidó territorialisztikusát szembeállítani, azonban nem sikerült nekik nagyobb néptömegeket megnyerni. A cionisták mellett önálló csapáson haladnak azok, akik ugyan hívei a palesztinai gyarmatosításnak, de a cionizmus további célját: a zsidó állam alapításának eszméjét elvetik; ezek a „philanthropok.”

A kívülállónak nagyon nehéz egyik vagy másik párt jogosultságáról ítéletet formálni, kivált ha az ember a különböző, gyarmatosításnak szolgáló területeket nem saját tapasztalatból ismeri. De a kívülálló is észreveheti a cionista mozgalom fokozatos győzelmét a többiek felett, legalább is egyelőre — a gyarmatosítást illetőleg. Ennek oka elsősorban valószínűleg az, hogy jelenleg nem létezik egy más, valamiképpen is alkalmas terület a szükségét szenvedő zsidók elhelyezésére, csak Palesztina, ez pedig a többiek felett sok előnnyel bír; ez a szent föld, az ősök földje ezer

emlékével és hagyományával ,amelyek ismét elevenekké fognak válni a hívő zsidó számára, mihelyt a szentelt földre lép. Palesztinának a többi ország felett még az a nagy praktikus előnye is megvan, hogy itt már évek óta tapasztalatokat gyűjtöttek, hogy itt már részben kiállották a gyermekbetegségeket, melyeken minden kolonizáció keresztülmegegy, hogy eddig egyedül itt tudtak felvirágozni zsidó gyarmatok.

A legfontosabb ellenvetés, mely a keleti zsidók részéről Palesztinát érheti az, hogy a terület egyelőre nagyon is kicsi, a zsidó kivándorlók elhelyezése a mostani méretek közt nagyon kevésse kielégítő ahhoz, hogy ypl. Amerikát, mint a kivándorlás célját nélkülözni lehetne. A zsidók száma Palesztinában 34.000-ről (1878-ban) 1907-ben 55.000-re, 1909-ben 95.000-re szökött. A kolóniákban is 7250-et helyeztek el. De mit jelentenek minde számok, ha szembeállítjuk őket ama százazrekkel és milliókkal, kik ugyanezen idő alatt Kelet-Európából Amerikába vándoroltak?!

Azonban azok, kik Palesztinát és a szomszédos területeket jól ismerik, azt bizonyítják, hogy rendszeres gyarmatosítás mellett sokkal több ember telepíthető ott le, ha Palesztinán kívül Cypriát, Anatoliát, Mesopotámiát és más országokat is benépesítenek. Buzgó agitáció mellett pedig sokkal több ember vándorolna ki ténylegesen ama országokba.

Ha ez valónak bizonyul, úgy tényleg kívánatos volna, hogy a keleti zsidók elhelyezését célzó minden törekvés Palesztina és a szomszédországok benépesítésén munkálkodjék és hogy ezt a munkát rendszeresen és erélyesen megkezdjék; egyelőre csak avval a józan, praktikus céllal, hogy minél több zsidónak emberi megélhetési lehető-

seget biztosíthassunk. Kétlem, hogy a paraszt módra való letelepülés oly erősen hangsúlyozandó-e. Nagy előny lenne már az is, ha mint iparosok vagy kereskedők tudnának ott megélni. Alapos remény van arra, hogy hasonló közvetítő szerepet fognak játszani kelet és nyugat közt, mint a középkor néhány századában. Akor pedig egy nagyobbarányu zsidó népesség a keleten előőrsi minőségben az európai nemzetek kereskedelmének igen nagy szolgálatot tehetne.

Bár igazuk lenne tehát a cionisták optimistáinak, hogy ezen az uton a zsidókérdés legalább részben: a keleti zsidók sorsát illetőleg megoldást találhat.

III. AZ ASSZIMILÁCIÓ.

A keleti zsidók helyzetének egyenes ellentétét képezi a zsidók élete Nyugat Európa államaiban és Amerikában. Zsidónyomorról valóban nem lehet itt szó; legalább is nem abban az értelemben, hogy a zsidók a világosságot és levegőt nélkülöznék. Bár bizonynyal vannak még a nyugati zsidók közt is szegényes existenciák, — pl. Németországban, és most már Angliában sőt Amerikában is az ujabban kivándoroltak közt — egészben véve a zsidóság nem megvetendő pozíciót vívott ki magának. Fellendülésük példátlanul gyors és fényes; hisz még 100 év előtt, sok-sokuk még egy-két emberöltővel ezelőtt lenézett, szegény néposztályt alkottak. A gazdasági életben mindenütt vezető szerephez jutottak. „A zsidók és a gazdasági élet” című könyvemben részletesen bizonyítottam ezt. Ma már tudjuk, hogy anémet részvénytársaságok felügyelő tanácsosi állásainak egy negyedét, az igazgatói állásoknak több mint egy nyolcadát zsidók töltik be. Tudjuk, hogy mindenütt, ahol összehasonlításról egyáltalában szó lehet, a zsidók három-négyszer gazdagabbak a keresztényeknél; tudjuk, hogy azon nagyvárosokban, ahol a zsidók szerepet játszanak: Breslauban, mjnai Frankfurtban, Mannheimban, Ber-

linben a jövedelmi adó egynegyed usque egyharmadát zsidók szolgáltatják.

De a kulturélet egyéb ágaiban is oly nagy tért hódítottak, mely messze túlhaladja népességük számbeli arányát. Ezt persze nem lehet oly hatásosan pontos statisztikával bizonyítani, mint azt a gazdasági életre nézve könyvemben tettem. De mégis ismerünk néhány számot, amely érdekes felvilágosítást nyújt a zsidóknak a szellemi és társadalmi kulturábn elfoglalt helyzetéről. Így pl. egész határozottan megállapíthatjuk, mennyivel inkább sietnek a zsidók a magasabb műveltség „áldásaibn” részesedni, mint a keresztények: az összlakosság ezer emberére a magasabb fiuiskolákban jut

	Keresztény tanuló	Zsidó tanuló
Poroszországban	61	385
Berlinben	102	430

100 iskolásgyermek közül a magasabb fiuiskolákat látogatja:

3.34 keresztény
26.67 zsidó.

Berlinben, ahol (1905-ben) a porosz zsidók 31.75%-a lakott, száz iskolásgyermek közül az elemnél magasabb iskolákba járt:

14.07 keresztény
67.53 zsidó.
10.000 emberre esik: 31.77 zsidó, 4.71 keresztény diák.

Ezen számoknak megfelel szellemi és művészi életünkben való tényleges részvételük. Felesleges kiemelni, hogy művészeti-, irodalmi- és zenepiacunkat, színházainkat, vagy

sajtónkat ha nem is tartják teljesen kezeik közt, mégis lényegesen, sőt bátran mondhatjuk, döntően befolyásolják.

Azon rövid idő óta, amióta egyáltalában munkához juthattak, a politikai életben is kimagasló szerepet játszanak. A liberalizmus és még inkább a szocializmus eszméjének megszületésében lényegesen részesek. A kiváló államférfiak egész sorát szolgáltatták. D'Israelitől (Lord Beaconsfield) és Gambettától kezdve Luzattiig és Dernburgig. Franciaországban nemrég 84 prefektura közül 21 az ő kezükben volt.

Németországban arany kanállal étkeznek a császár asztalánál. Röviden: mesébe illőek az eredmények, melyeket ez a csodálatos nép a telje selnyomatástól máig terjedő oly rövid idő alatt elért mindenütt, ahol megadták nekik az alkalmat tehetségüket érvényesíteni.

De ezeket a tényeket minden gyermek ismeri. Itt csak azért utalok rájuk, mert alapját képezik a nyugati zsidók valószínű (vagy kívánatos) jövőjéről való fejtegetéseknek. Mert számos zsidó és nemzsidó úgy következtet, hogy éppen mert az utóbbi évtizedek alatt a zsidók a kultúrelét minden ágában oly nagy eredményeket értek el; éppen mert oly fontos pozíciót foglalnak el Nyugat-Európa és Amerika országaiban; mert oly fontos tényezők lettek a kulturnemzetek életében; és mivel befolyásuk és jelentőségük a jövőben még kétségtelenül emelkedni fog, ezért a természetes fejlődés az „asszimilációra” utal, ezért kell, hogy a zsidó elemek fokozatosan felolvadjanak az őket környező népekben. A nehézségek, melyek a cél-elérését akadályozzák, állítólag kicsinyek: miután nem létezik tulajdonképpeni zsidó faj, vér szerinti különbségen alapuló zsidóság, amely mintegy belső ellentétet képezhet a többi néppel szemben, miután alapjában egyáltalában nem léte-

zik „zsidó“, csak mózesvallásu német, francia, angol, így hát csak a hitvallomás az egyedüli különbség, mely az „izraeliták“ és másvallásuak egybeolvadásának útjába áll: oly nehézség, amely nyilván könnyen kiküszöbölhető lenne a kereszténységre való áttérés által. Ha talán még ma is volnának ellentétek zsidók és nemzsidók közt, kivált a többi népeknek egy esetleg megállapítható idegenkedése a zsidókkal szemben, úgy ez a középkorból átöröklött előítéletek hatása, amelyre a felvilágosultság majd ki fog már küszöbölni. Azt állítják, hogy az ellentétek máris elsimuló-félben vannak, és idővel ugylátszik teljesen el fognak tűnni. Az „asszimilációs“ folyamatot a sebgyógyulás egy fájának tekintik. Szerintük már most is csak az akadályozza a gyógyulást, hogy készakarva hangsúlyozzák a zsidók és nemzsidók közti ellentétet, hogy oly sokat beszélnek egy különleges zsidó fajról. „Zsidókérdés“ csak egynéhány „üzleti antiszemita“ fejében létezik, akikhez ujabban maguk a zsidók közül mindenféle „kétes“ elem társult (értve alatta a zsidó nemzeti mozglom képviselőit), akik rosszabbak a legrosszabb antiszemitánál. Legjobb volna tehát a „témáról“ egyáltalában nem beszélni, és mindent agyonhallgatni, ami az eltussoló politikával ellenkezik. Így ők. Mint már említettem a nagy zsidó-liberális sajtónak is ez az álláspontja; ennek köszönhető, hogy a zsidó nemzeti mozgalomról még a zsidóság körében is teljes tudatlanság uralkodik, hát még a kívülállók között. Hány zsidó vagy éppen keresztény tudja a legcsekélyebbet is arról a terjedelmes zsidó-nemzeti irodalomról, a számos heti- és havi folyóiratról, amelyek a „zsidó renaissance“-ot, a magatudatos zsidóság álláspontját képviselik? Mindazok, akik számára a liberális ujságok hasábjai képezik a mindennapi szellemi táplálékot, teljességgel nem ismerik azt a nagy nemzeti

mozgalmat, amely a zsidóságban hatalmas erővel vajudik. A világ csodálkozva fog egy napon tudatára jönni annak, hogy a zsidóságot egész más erők és más célok kormányozzák, mint azt a liberális sajtó magatartása után gyaníthatták. De egeylőre még nem akarok erről a zsidó-nemzeti mozgalomról beszélni. Először rá kell mutatnom arra az *egyenlőre mindenható* irányra, amely az előbbit (a zsidó-nemzeti mozgalmat) tövestől ki szeretné irtani, mert az ő politikáját: a fokozatos asszimilációt önkényesen megzavarja (közfelfogás szerint). A zasszimilációnak ezen politikájával kissé behatóbban kell foglalkoznunk, kell hogy erről önálló ítéletet alkossunk.

A kérdést, vajjon az asszimilációs politika helyes-e, két teljesen különböző szempontból kell megvizsgálni:

1.) Kivánatos-e a zsidók „asszimilációja” a többi népekkel;

2.) Lehetséges-e az asszimiláció.

Hagyjuk az első kérdést egyelőre figyelmen kívül és foglalkozzunk előbb a másodikkal: lehetséges-e a zsidók asszimilációja az európai népek között (belátható időn belül: mert csakis erről lehet szó politikai nézeteknél).

A felelet természetesen igen különböző lesz aszerint, hogy mit értünk asszimiláció alatt. A valóságban igen eltérőek róla a vélemények.

A szó elsősorban jelentheti: egy sajátosságnak a feladását; bizonyos szokások és törvények elejtését; egy bizonyos közösséghez való tartozás tagadását. Ha ezt értik asszimiláció alatt, úgy természetesen mindenki saját belátása szerint úgy és annyira asszimilálódhat, amennyire éppen akar. Gyakran halljuk zsidó embertől, hogy nincs több köze a zsidósághoz, sem annak emlékeihez és hagyományaihoz, nem „érzi” magát többé zsidónak, nem szen-

teli meg a szombatot és disznóhúst eszik. Ha ő ezt összefoglalóan asszimilációnak akarja nevezni, úgy ebben senki sem akadályozhatja meg őt. Ő már asszimilált (az ő felfogása szerint).

Jelenthet még az asszimiláció hozzá hasonlúást: szocialis mimikrit. A zsidó felveheti környezetének sajátosságait: felveheti a körülötte élő népek erkölcsseit és szokásait; ünnepekelheti ünnepeiket, ellesheti szokásaikat, szóval „beleélheti” magát az idegen népekbe, hozzásimulhat lényükhöz, mint a repkény a tölgyhöz. Ennek a célnak elérésére az erős akaraton kívül még sok alkalmazkodási képesség is kell, aminthogy ez valóban meg is van a zsidókban. A zsidókról szóló könyvemben igyekeztem bebizonyítani, hogy éppen a nagy alkalmazkodási képesség jellemző sajátossága a zsidó fajnak. Az így értelmezett asszimilációnak persze vannak határai. Ott, ahol a specifikus, vérszerinti hajlam napfényre jut, ott a zsidó a legjobb akarat mellett sem tagadhatja meg magát. Ez, mint már többször hangsúlyoztam, különösen az arckifejezésre áll fenn és mindarra, ami magatartásának és gesztusnak nevezhető. Erős akaráttal persze a környezettel való nagyfokú hasonlatosságot lehet elérni, amely utóbbi saját elhatározása nem jöhet tekintetbe az *ilynemű* asszimilációnál.

Egész másként áll azonban a dolog, ha asszimiláció alatt harmadszor és legvégül egyéb népekkel való teljes egyesülést értünk, különböző népi elemeknek egy egységgé való forradását, egy népi közösségbe való felolvadását. Ha a zsidók asszimilációjáról beszélünk, úgy t. k. mindig ezt kell alatta értenünk. Ez azonban már nemcsak az egyik félén mulik. Ehhez az asszimilációhoz mindig kettő szükséges, kár vérség szerint fogjuk fel az asszimilációt: mint fajkeveredést a nő és férfi egyesülésénél, akár kultur-szo-

ciális szempontból: mint a sajátos fajok teljes egybeolvadását. Az érzések és gondolatok nyomtalan felolvadásának következménye lesz, hogy minden ellentét elsimul, objective eltűnik az egyének közti minden különbség, subjective a különvalóság tudata, ne mis szólva idegenkedésről vagy pláne gyűlöletről. Ebben az értelemben asszimilálódtak az európai népek különböző alkotó elemei a római birodalom bukásától a nagy nemzeti szövetségek kialakulásáig, ezeken a szövetségeken belül: mint pl. a kelták és germánok Franciaországban; a szlávok és germánok a Visztulától innen eső területen; a germánok és románok Olaszországban, stb.

Ugy vélem, hogy ebben az értelemben nem nagyon asszimilálódtak a zsidók az utolsó emberöltők alatt, és a jövőben is nagy akadályok állnak ennek az útjába.

Természetesen a evgyes házasságok száma folyton növekszik: jelenleg (1905-től 1908-ig, átlagosan számítva) Németországban a tiszta házasságok 22.2%-át, 1909-ben 25.3%-át, Berlinben (1905—06) 43.8%-át, Hamburgban 49.5%-át teszik. Az utolsó évtized alatt jelentékenyen megsaporodtak. Mig Poroszországban 1876-tól 1884-ig átlag 101, 1885-től 1894-ig 124, 1895/99. közt 169, 1900—1904. közt 193 vegyes házasság esett 1000 tiszta zsidó házasságra, addig most 252.

Ugy látszik azonban, hogy az északi és zsidó nép fajkeveredése fölött rossz csillagzat lebeg. Majdnem úgy fest a dolog, mintha a természet nem akarná az egybeolvadást, mert a terméketlenség átkával bosszulja meg magát. Dr. Wieth-Knudsen szerint az összes házasságok 11%-a terméketlen (1895), míg a keresztény-zsidó házasságok 35%-a terméketlen. Mig minden zsidó házasságból 2.65, minden keresztényből 4.13 gyermek származik, addig a vegyes há-

zasságoknak átlag 1.31 gyermekük van. A vegyes házasságok kisebb termékenysége egyrészt arra vezethető vissza, hogy éppen gazdag és modern körökben gyakoribbak, másrészt nagyobb részük újabb keletű, s így nem lehet még annyi gyermekük, mint a régebbi házasságoknak.

Nem szabad elfelejteni azt sem, hogy a vegyes házasságok nagy része kikeresztelkedett és nem kikeresztelkedett zsidók közt jö létre.

Azok, akik vegyes házasságra lépnek, több csalódásnak és megpróbáltatásnak vannak kitéve, mint azok, kik fajukat tisztán megőrzik.

A házsságukból származó gyermekek, bár sokszor nagyon szépek és tehetségesek, ugylátszik gyakran nélkülözik azt a lelki egyensúlyt, amit a fajtisza származás nyújt. Gyakran találunk köztük erkölcsileg vagy szellemileg disäquilibrált embereket, akik vagy erkölcsileg lezüllenek, vagy öngyilkossággal, vagy szellemi elsötétülésben fejezik be életüket (ámbár mai tudásunk mellett a személyes tapasztalatnál bizonyítóbb tényekkel nem lehet erről érvelni). Gyakran látjuk azonban vegyes házasságok gyermekeinél a zsidó arckifejezés kiütöközését, ami néha még generációk után is elárulja a vérkeveredést. Az „asszimilálódni” akaró szülőknek ez természetesen nagy bosszuságot és fájdalmat okoz. Ha azonban vér szerint meg is történik az összeolvadás, van valami ami kérlelhetetlenül akadályozza a célt: a *tudata* annak, hogy itt zsidó és nemzsidó házasodott. Amíg ez a tudat és ennek szándékos felejtani nem akarása fennáll, amíg kultur-szociális szempontból a zsidók és nemzsidók közti különbséget innen és tulnan érzik, addig megghiusul minden egybeolvasztási kísérlet.

Bármily különösen hangzik is: a vér szolgáltatta té-

nyeknél mindig erősebb az öntudat, mert ez már régóta meggyökeresedett. Két nép teljes összeolvasztása tisztán mechanikus uton nem lehetséges. Sokal fontosabb ennél az általános népakarat; természetesen mindig feltételezve, hogy kisebbségek asszimilációjáról van szó, mint itt a zsidókról. Ha pl. Németországban minden házasulandó zsidó nő és férfi hajlandó volna keresztény ifjakat és leányokat elvenni, és ugyannyi keresztény is megtenné ezt: ez önmagában még nem vezetne a kívánt célhoz. Az ellentétek teljes elsimitását csak úgy lehetne elérni, ha a lakosság többi 99%-a is jóváhagyná ezt az összeházasodást. Ha tehát azsidók asszimilációjának lehetőségeit mérlegelni akarjuk, úgy a tömegöntudatot kell elsősorban tekintetbe venni.

Határozottan tagadom, hogy a zsidók és nemzsidók közti ellentétek az utolsó emberöltő alatt megkevesbedtek, vagy csökkenő tendenciát mutatnak.

Hogy nézetem tényeken alapul, azt lehetetlen empirikusan, vagy pláne statisztikával bizonyítani, mert nincs más érvünk, mint a személyes tapasztalat és ez persze mindig hiányos. De a személyes tapasztalatnak is bizonyító erőt ad az, ha számos megfigyelő ugyanarra az eredményre jut és ha helyességüket ezer jelből lehet levezetni. A tapasztalat szerint pedig a zsidók és nemzsidók közti ellentétet minden ország minden néprétege erősebben érzi ma, mint eddig. Az, amit nem nagyon szerencsés szóval „szociális antiszemitizmus”-nak nevezünk, inkább folytonosan nő, semmint csökken. Nem akarom állítani, hogy a különbözőség vagy ellentét érzéséhez szükségszerűen társul a gyűlölet vagy idegenkedés; de nem is ez a lényeges. Lényeges csak a tény, hogy mindkét párt erősebben érzi a különböző népek népi sajátságait ma, mint 30, 50, vagy 150

év előtt. (A „népi sajátság” kifejezés ugyan hitelét veszítette már, de semmi mással nem helyettesíthető).

Ennek a megfigyelésnek megbízhatóságát növeli az, hogy fel tudjuk ismerni a népek növekedő ellentéteinek okait. A ki nem elégitő „empirikus” bizonyítást ki fogja tehát egészíteni a „deduktív” módszer.

Általános érvényű igazság, hogy a különböző fajok (vagyis nem vérrokon tömegek) közti ellentétek annál erősebbek, vagy legalább is annál nyilvánvalóbbá lesznek, minél erősebb köztük a kapcsolat, mert így sokkal több az ütköző pont. Amíg Amerikában a négerek rabszolgasorsban voltak, a fehéreknek eszükbe sem jutott őket gyűlölni; annyira alattuk állottak, hogy idegenkedésre gondolni sem lehetett. Az ember nem gyűlöli a teherhordó állatot, amely őt szolgálja. Most azonban hogy a négerek az amerikai élet minden pórusába behatoltak, mindjobban neheztelnek rájuk a fehérek. Az egy emberöltő óta feltámadt „nemzetiségi ellentétek” csakis a kapitalizmusnak tulajdoníthatók, amely a népek érdekeit sokszorosán összebogozta.

Hasonló sors jutott osztályrészül a zsidóknak is. Amíg teljesen jog nélkül, összezsufolva éltek a ghettóban, addig csak lenézték őket, de ellenségeskedés vagy gyűlölet csak akkor vált belőle, ha a nép fellázadt az „uzsorások”, a „vérszopók” ellen és hébe-hóba leszámolt velük. Ritkán volt alkalom a zsidókról valamit hallani. Nem ismerték őket, nem vették őket észre, gyakran nem is tudták, hogy a világon vannak; nem volt tehát alkalom a belső ellentét tudatának kifejlődésére. Az emancipációval mindez egy csapásra megváltozott, mert most már a zsidók is otthonosakká váltak a kulturélet valamennyi ágában. A kereskedőnek, iparosnak, tudósnak, orvosnak, ügyvédnek, hivatalnoknak, művésznak immár nap-nap után alkalma nyílt

zsidókkal érintkezni és sajátásaikat megismerni. A surlódások mindennap kiujultak, a két nép vagy faj közti különbségek mindenki számára nyilvánvalókká lettek; nem csoda, ha az ellentét tudata általánossá vált. Az is világos, hogy minél közelebb került egymáshoz a zsidó és környezete, annál feszültebb lett a helyzet.

Ebből magyarázható a tény, hogy azokban az országokban, ahol a zsidóknak nincs teljes „egyenjogúságuk“, ahol a kormányzásban bizonyos állások számukra hozzáférhetetlenek, mint pl. nálunk Németországban az ellenségeskedés zsidók és nemzsidók közt sokkal kevésbé kifejezett, mint azon országokban, ahol a zsidók minden állást és hivatalt elnyerhetnek, mint pl. Franciaországban (Dreyfus!) és az Egyesült-Államokban.

Ezek az objektív okok eléggé megmagyarázzák a zsidók és nemzsidók közti ellentétek kiélesedését. Ezekhez járul még egy csomó subiectív ok is: éppugy, mint a külső körülmények, az a mód is, ahogy embereket és dolgokat szemlélünk odahatott, hogy ma oly különbségeket is észreveszünk, melyeket azelőtt nem láttunk meg.

Valószínűleg a természettudományok hatásának tulajdonítható, hogy az utóbbi évtizedek alatt élesebben látjuk azt, amit az emberben a vér sajátságainak nevezhetünk. (Talán az előhaladó kereskedelem, amely a régi sajátságokat lecsiszolja, is hozzájárul ahhoz, hogy a lassankint eltűnedező különbségekre figyelmesek lettünk.) Együttal érzésünkben tudatosabbak, differenciáltabbak lettünk, kritikusabbak emberi sajátosságok megítélésében. Sokkal több sajátosságot és éppen vérbeli sajátosságot látunk meg az egyénen, mint a „felvilágosodottság“ emberei, akik sokkal inkább ideológikus kategóriák segítségével igazodtak el a világban, mint mi. Itt is megnyilvánul korunk „realismusa“.

Mi már elvesztettük az absztraktak iránti érzékünket, amelyekkel apáink és nagyapáink még be szerették népesíteni a világot; „az ember,” „az állampolgár” oly fogalmakká lettek számunkra, amelyekben nem látunk többé reális jelenségeket, csak szabályozó eszméket. Az egyes ember válása ma már kevésbé érdekel; azelőtt pedig az emberek közti minden különbség a hitvallomás különbözőségében csucsosodott ki.

Ma olvasva a „Bölcs Náthánt” nem tudjuk megérteni, miért foglalkozik valamennyi szereplő folyton csak a különböző vallással és azok relativ értékével és senkinek sem jut az eszébe Recha és a templomlovag származására gondolni, pedig itt az összeütközéseket a sajátságos fajkeveredés hozza létre.

Az emberek szemlélésének ez a megváltozott módja természetesen a zsidók népi sajátságai iránt is érzékenyebbé tett. Mindenekelőtt ez eredményezte, hogy a kikezresztelkedett zsidó a mi érzésünkben és tudatunkban zsidó marad, minthogy nem tud „fajából kilépni” úgy, mint a zsidó vallásközösségből,

Igy vizsgálódásunk különböző utjaiból csak egy következtetést vonhatunk le: a zsidó népnek mindeddig nem sikerült az európai népekkel teljesen asszimilálódni, velük teljesen egybeolvadni, sőt ez valószínűleg sohasem is fog sikerülni, mivel nyilván igen nagy a vérkülönbség köztük és az „árja” törzsek között.

Ez a megállapítás szomorú tragédiát zár magába. Sokszorosan megfigyelhetjük, hogy nagyon sokan a zsidók legjobbjai között is a célt tüzték ki maguknak, hogy önmagukat legyőzve környezetükbe átolvadjanak, hogy megszabaduljanak az Istentől rájuk mért súlyos sorstól, mely abban áll: zsidónak lenni. De ez a vágyódásuk nem tud be-

teljesedni. Viszontlátjuk Áhásvért vándorutján, és ismét látjuk, hogy a holtrafáradt nem tud meghalni. Ennek belátása ismételten arra indította a zsidók legjobbjait, hogy ha már meghalni nem tudnak mint zsidók, legalább zsidóként éljenek. Nem azelőtt a két alternatíva előtt áll a zsidó nép, hogy nyomtalanul fel akar-e szivódni környezetében — amit megakadályoz egy kérlelhetetlen végzet (mely mégis, talán áldásuk nekik) — vagy pedig mint nép akar-e tovább élni. A zsidó népnek csak aközött van választása, hogy sajátosságát szét akarja-e szórni a szélrózsa minden irányába, akarja-e saját magát elvetni, önmagát és nagy multját megtagadni (anélkül azonban, hogy emellett megszűnhetne zsidónak lenni és a többiektől annak vétetni), vagy pedig ráeszmél-e végre önmagára s elhatározza, hogy erős akaratával és égő szenvedélyével örök időkre meg akar maradni önálló népfajnak, az egész világgal dacolva.

IV. FAJMEGSEMMISÍTÉS VAGY FAJFENNTARTÁS?

Igy hangzik röviden összefoglalva az alternatíva, amely előtt a zsidó nép jelenleg áll. Ahol nem zsidónyomor enyhítéséről van szó, ott minden zsidópolitikának állást kell foglalnia egyik vagy másik cél mellett.

Abból a feltevésből indulok ki, hogy igenis létezik egy különleges „zsidó faj,” a vallástól függetlenül. Távol áll tőlem, hogy itt vitába bocsátkozzam azokkal, kik egy specialis zsidó faj létezését tagadják. Annál kevésbé, mivel „A zsidók és a gazdasági élet” című könyvemben hosszú fejezetet szenteltem a zsidó faj létezésének bizonyítására és sajátosságuk jellemzésére. Mint ott már említettem, egy későbbi kor alig fogja tudni felfogni, hogy voltak napjainkban emberek, kik a zsidót nem tudták, mint egy határozott nép vagy race (a név mellékes) hozzátartozóját látni, mint mondjuk egy négert, egy eszkimót, egy pommerániaiát vagy egy délfranciát. Én tehát mint mondtam, „bebizonyítotttnak” veszem a zsidó nép fajiságát.

Ha már most tőlem kérdik, kíváncs-e, hogy ez a faj fennmaradjon; úgy háromszoros igennel felelek — ezer okból.

Elsősorban mindig örülök, szinte nyereségnek veszem, ha e földön élő valameilyen faj a megsemmisüléstől meg-

óvatik, legyen az növény-, állat- vagy emberfajta. Ennekem különösképp értékesnek tetszik a fajták gazdag változatossága. Tarka legyen a világ. Szomorú dolog, ha egy még oly értéktelen növény-, ha egy még oly jelentéktelen állatfaj kihal. Semmitől sem kéne úgy rettegnünk, mint attól, hogy a világ eleven formában szegényebb lesz. Az emberben szenvedéllyé kell hogy váljék a formák gazdaságának óhaj-tása. Éppen a mi korunkban érjük meg, mint laposodik el mindinkább az embertypus egy egységes typussá. Aki látta egy nagy amerikai gőzös fedelzeten a kivándorlók tarka sokféleségét; akinek boldog örömmel telt el a lelke látva azt a különböző viseletet, különböző szokást, hallva azt a sokféle nyelvet, sokféle nótát, mely itt még uralkodott: és aki aztán megfigyelte, hogy ez a tarka, színes világ mint tűnt el egy-két generatio után a szürke, unalmas, egyhangu American man typusában, az borzadva gondol az emberi faj jövőjére, az a mennyek és poklok minden hatalmasságát segítségül szeretné hívni, hogy megakadályozzák ezt a brutális rombolást. És ime,, a zsidók is ki akarják venni részüket az emberfajok pusztításában, amennyiben fel akarják adni önmagukat és buzgón fáradoznak azon, hogy olyanná legyenek, amilyen fajták már léteznek!

Nyereség minden faj megtartása! Természetesen annál nagyobb nyereség, mannél értékesebb ez a faj. Kell-e hangsúlyoznom, hogy a zsidó faj — az egészet egységnek tekintve — a legértékesebb fajok egyike, melyet az emberiség valaha teremtet? Mily hatalmas űr keletkezne az emberi világban, ha a zsidó faj eltűnne! Minden részlettől eltekintve: a zsidó nép volt az, mely a próféták óta a nagy ethikai alaphangot képviselte az emberiség koncertjében és képviseli még ma is legjobb fiai által. A nagy tragikus pathosz, mely a természetes világot erkölcsössé akarja tenni,

végeredményben szintén Judából származik és tőlük vette át a kereszténység. A görög világnak egy nagy ellentétet szembeállítani mindig Izrael feladata volt és máig is az maradt. És aki szereti a világ és mindenekelőtt az emberi világ változatosságát, aki az emberiség legmesszebbmenő célját az emberi ész ellenmondásainak halmozódásában látja, az nem kívánhatja, hogy a zsidóság eltűnjék a föld színéről, gyűlölje bár egy Nietzschelélek szenvedélyességével a görögellenes zsidóságot. Mily szegény lenne a világ, ha már csak vigyorgó amerikaiak, sőt akkor is, ha csak nevető görögök élnének rajta. Nem, sohasem akarjuk elveszteni a szép, mélynézésű, szomoru zsidószemeket. Mert velük együtt egyéb szépségek is eltűnnének e földről: a zsidó költészet csodálatos melankóliája, mint azt nekünk Heinrich Heine poézise kinyilatkoztatta; a zsidó tréfa, adomázás és még sok minden, mely nekünk értékes és a világot gazdagítja!

De a faj fenntartására kell, hogy buzdítson még az a megfigyelés is, hogy a sajátosság erős hangsúlyozása a fajtát nemesíti. Igazi faj elkorcsosodik, ha nem bontakozhat ki szabadon. Ezt ma oly sokszorosan tapasztalhatjuk. Éppen az az egyveleg zsidó és német vagy más lény között, amit mindennap láthatunk, jelentősen hozzájárult a fajok elrontásához. Szívből óhajtom, hogy ez a természetellenes összeegyeztetés egy napon végre megszűnjék, minden speciális faj előnyére. Német nemzeti szellemünk érdekében kívánnám, hogy ez megszabaduljon a zsidó szellem ölelésétől, hogy ismét teljes tisztaságában nyilvánulhasson meg. Szeretném, ha megszűnne nyilvános és szellemi életünk széles rétegeinek „elzsidósodása,” a német, de éppugy a zsidó kultúra üdvére. Mert az utóbbi egész bizonyosan éppoly mértékben szenved a természetellenes párosítás által.

Egész határozottan úgy érzem, hogy a zsidók egyéniségének nem éppen a legjobb oldalait fejlesztette ki ama buzgó törekvésük, hogy befolyásukat mindenütt, még pedig lehető szürke, nemzetietlen formában érvényesítsék. Azoknak a zsidó tulajdonságoknak legnagyobb része, melyeket mi nemzsidók (és sok, oh! oly sok zsidó) különösképp kinosaknak érzünk, éppen az assimilatio, a hozzásimulás, a közeledés erőltetésének eredménye: a távolságérzés hiánya emberekkel és tárgyakkal szemben, a destruktív lelki irányzat valóságos „Golus” elfajzása az assimilatio zsidónak, mely egész bizonyosan el fog tűnni, ha a nemzeti-zsidóság akarása ismét általánossá lesz. Csakis a zsidó faj fenntartásának és fejlesztésének akarása hívja föl a figyelmet úgy a jó, mint a rossz nemzeti tulajdonságok felismerésére és buzdít a jók ápolására és a rosszak kiirtására. De ez a nevelési folyamat addig nem fejeződhet be, amíg nem akarják elismerni egy különleges zsidó sajátosság létezését, legyen az jó avagy rossz.

Az a periodus, melybe a zsidóság most, a zsidó renaissance kezdetével lép, szintén nagymértékben alkalmas értékes sajátságokat kifejleszteni, mint általában minden nemzeti ujjaszületés. Sok öntudatosság, önbizalom, sok merészség és gondolkodóképesség kell majd ahhoz, hogy a nemzeti érületű zsidó keresztényekkel és zsidókkal szemben keresztülharcolja magát. El fognak tűnni az assimilatio utáni hajsza szükséges termékei: a csuszás-mászás, sunyiság, talpnyalás, stréberkedés. Mily nyereség lesz az emberiségre az öntudatos, gerinces zsidó (aufrechter Jude) oly korban, melyben a férfias erényeknek oly alacsony árfolyamuk van.

És még több: igazhitűség, odaadás, lelkesedés, a lélek lendülete és a szív melege fogják áthatni a zsidó ifjúságot.

amely el van határozva felvenni a küzdelmet veszélyeztetett népiségéért. Kipirult arcok és csillogó szemek, amelyekkel már most is gyakran találkozunk a zsidónemzeti ifjuság között, mily nagyértékű kincsre akad ezekben a mi szegényes korunk, amelyben az ideálokat, mint fölösleges ballasztot mind messzebb vetjük magunktól, hogy cserébe egy csomó gyakorlati érdeknek adjunk helyet! Ha semmi más sem tenné kívánatosná a zsidó renaissance-ot, csak éppen ez az idealizáló ereje, még akkor is minden emberbarátnak örömmel kéne üdvözölnie. Napról-napra nagyobbodnak a körök, ahol ilyen tüzek lobognak.

Különösen a zsidóifjuságot hatja át ez a nemzeti mozgalom és hova-tovább mind szélesebbé és igazabbá mélyül.

V. A ZSIDÓK EGYMÁS KÖZT.

Ki-ki söpörjön a maga ajtaja előtt. A kívülállónak nincs köze ahhoz, hogyan akarja valaki házát rendbeszedni. Csak ha ez a ház több házzal össze van építve, akkor joguk és kötelességük a szomszédoknak, hogy legalább is a ház külsejének alakulásához és a faluban való helyzetéhez hozzászóljanak. Miután a többi népre egyáltalában nem közömbös, *hogyan* akarja keresztülvinni a zsidóság nemzeti újjaszületését, a magam részéről sem tartom idegen ügyekbe való tapintatlan beavatkozásnak, ha röviden kifejtem nézetemet a zsidóság újjáalapításának különböző lehetőségeiről.

Tudjuk, hogy a zsidó-nemzeti mozgalom középpontjában ma palesztinai önálló zsidó állam alapításának eszméje áll. Ez a cionist program magva. Nemcsak Palesztina és a szomszédországok áldásos és terjedelmes gyarmatosítása érdekében kívánja a zsidóállamot, hanem azért is, mert igaz meggyőződése, hogy a zsidó egyéniség felgyógyulása csak akkor lehetséges, ha ismét lesz tiszta zsidó állami és társadalmi szervezet, ha a zsidó nép nem idegen fa körül fonnyadó kuszó növény lesz, hanem az anyaföldben fog gyökeret verni, hogy lénye ismét sudárba szökessen.

Ki merne ma még teljes határozottsággal válaszolni arra a kérdésre, hogy egy ily merész terv, mint a zsidóállam alapítása megvalósulhat-e?*) Az én véleményem az, hogy az ellenvélemények nem állnak szilárd alapon. Azt mondják, hogy a zsidóságnak még fénykorában sem volt tulajdonképpeni államalkotó ereje, hogy most, ezer év**) után valószínűleg nem lennének képesek önálló államot alapítani. Azonban oly bizonyos-e ez? Államférfiúi zsenikben a zsidók közt bizonyítva nem volt hiány az utolsó emberöltők alatt; elég ha Gambetta és D'Jsraéli neveire utalok. És a tömeg hiányos lárendeltségi érzését talán ideális lelkesedéssel lehetne helyettesíteni. Aztán még egy szerény kérdést: muszáj egy államnak egész önállónak lenni? Nem volna már nagy nyereség egy, souverän állam? Alacsony cél volna talán a római uralom alatt álló Görögország?

Azt sem tartom kellő ellenvetésnek, hogy — úgy mondják — a zsidók nem képesek földművelésre és így nem tudják egy rendezett állam alapját képezni. Először is nem tartom kizártnak, hogy a zsidók közt is lehetséges lesz egyszer még egy paraszt osztályt nevelni. Bár az ezirányban elért eredmények eddigelé igen silányak: mégis van már a földön pár ezer (k. b. 10—11 ezer) zsidó földműves***) Másodszor nagyon jól el lehet képzelni egy rendezett államot teljesen földművelés nélkül. Phönizia, Velence, Hol-

*) Öt évvel később, 1917-ben született meg a híres balfouri deklaráció, mely a cionizmust egy tollvonással célhoz segítette. Ennek 2 éves évfordulóját fényes ünnepséggel ünnepelte múlt év novemberében az egész angol zsidóság, amikor is a diplomáciai körök ismét siettek hozzájárulásukat megerősíteni. Most már csak a gyakorlati kivitel nehézségeit kell leküzdeni. (Fordító.)

**) 2000 év.

(Fordító.)

***) Palesztinában sok héber anyanyelvű földművelő kolónia van, amely fényesen prosperál. (Fordító.)

landia és — a régi zsidóállam fényes bizonyságok ily paraszt nélküli vagy parasztszegény államalakulatra.^{**)} És ha a régi időben lehetséges volt parasztosztály nélkül önálló államként fennmaradni, mennyivel könnyebb lesz az ma, a fejlett pénz- és hitelgazdaság korában. Senki sem kétli, hogy a zsidó kulturának fontos érdeke lenne ismét gyökeret eresztetni a rögbe, mert már nagyon is elvárosiasodott, gyökértelenné száradt. De nem mult-e el minden népre nézve a talajban gyökerező kultúra kora? Hol gyökereznek ma már az angolok? És ugyan hol fognak gyökerezni 100 év múlva a németek, ha így folytatódik? Éppen csak a zsidóknak kell gyökeret verni? Nem kísérelhetnék meg továbbra is sajátjukként megőrizni a „puszta” hangját, amit ősidők óta ők vittek bele az emberiség koncertjébe? Ezer kérdés van, mely itt önmagából születik, de nem tartom helyénvalónak itt válaszolni rájuk. Az én meggyőződése az, hogy eddig nem tudtak felhozni *egyetlen* olyan kényszerítő okot sem, mely miatt az önálló zsidó állam alapítása kezdettől fogva utópia lenne. Tehát a cionisták szenvedélyes vágyódása ily állam után nem légvárac építése és nem lehet észokokkal megdönteni.

A legértékesebbnek mégis *magát az erős akaratot találom*. Kell egy ily konkrét cél, mint amilyen az önálló zsidó állam, hogy ez legyen a zsidó renaissance központja, amely köré minden törekvés csoportosul, egy jelkép, amely után mindenki igazodhat. Kell, hogy valahol tisztán bontakozhasson ki a zsidó szellem, hogy valahol megtalálják egymást a mereven nacionalista érzelmű zsidó nők és férfiak, hogy izzó lelkiüket kitarhassák.

^{**) Szerző téved. A régi zsidóállam egész fennállása alatt a földművelésen alapult, ezzel foglalkozott lakosságának legnagyobb része.}

Egy zsidó renaissance összképében nem szabad hiányoznia a zsidó-állam eszméjének, ha csak mint szabályozó eszme szerepel is.

Megoldásra vár még persze a másik kérdés is: mely zsidók alkossák a tervezett zsidóállamot? Mely zsidók lakjanak Palesztinában (és miattam akár a szomszédos területeken is)?

Herzl Tivadar*) még azt kívánta, hogy az összzsidóság, vagy legalább is a zsidóság legnagyobb része vándoroljon ki Palesztinába. Ma már hiu álomnak tekintik a cionisták ezt az eszmét. Ha meg akarnának maradni ezen szélsőséges követelés mellett, úgy céljuk rögtön a legvadabb utópiává válna, mert oly célt tűzne ki magának, melynek megvalósítása nélkülözi a reális alapot. (Ez az utópia ismertetőjele). Mindentől eltekintve, 11—12 millió**) ember elhelyezése Palesztinában, még ha a szomszédos országokból nagy területeket népesítünk is be, majdnem lehetetlen. (Palesztinának virágkorában alig volt 3 milliónál több lakosa; természetesen kibővülnek a táplálkozási lehetőségek, ha a lakosságot kereskedő és iparos pályára szánjuk.) Józan megfontolás mellett azért is találjuk lehetetlennek az összzsidóság Palesztinába való áttelepítését, mert nincs meg oly széles körökben az az idealizmus, mely ily terv megvalósításához szükséges. Még a zsidók, sőt még az öntudatos zsidók is, akik szívvvel és lélekkel csüngnek a zsidóság fenntartásának és megerősítésének eszméjén, legnagyobbrészt tucatemberek. És a köznapi embertől nem kívánhatjuk (csak ha vallásos fanatizmus ragadja el; akkor persze egyideig magasabban szárnyalhat), hogy tartósan oly idealis-

*) A cionista világeszme megteremtője és a cionista világgazdasági megszervezője. (Fordító.)

**) 15 millió. (Fordító.)

mus fütse, mint amely azokat a nőket és férfiakat áthatja, kik mint a zsidó-nemzeti eszme hordozói igazán hősies életmódra vállalkozva kiköltöznek, hogy az őshazának érzett „szent földön” új életet fakasszanak.

És ha mégis megesnék a csoda, hogy holnap valamennyi zsidó elhatározza, hogy Palesztinába költözik állandó letelepülésre: *minékünk* soha sem szabadna ezt megengedni. Hisz ez csakis közgazdasági téren olyan összeomlást vonna maga után, melyet eddig a legnagyobb krízisek sem okoztak; olyan összeomlást, melyből talán soha sem gyógyulna fel gazdasági életünk. Mert hisz leggazdagabb legszorgalmasabb polgárinkat vesztenénk el. Éppugy, mint Franciaország, mikor hugenottái kivándoroltak. Ezt a veszteséget, amely pedig elenyészően kicsi, máig sem heverte ki a francia közgazdaság. Ezt a veszteséget hasonlítgatják össze azzal a csapással, melyet a zsidók kivándorlása maga után vonna. Nagyon is jól tudja mindenki, mivé lett Spanyolország és Portugália zsidóinak kiüzése után. De a kultúra többi ágában is pótolhatatlan hiányokat okoznának a zsidók, ha országainkat elhagynák. Nem, arra még gondolni sem szabad, hogy a zsidóknak — jól értve: a nyugati zsidóknak — akár csak nagyobb része is Palesztinába költözzék.

De szükséges-e a zsidó nép ujjaszületéséhez és önmagára eszméléséhez az, hogy mind, vagy legalább is legnagyobb részük Palesztinába lakjék? Hogy volt ez a régi időben? Hiszen már a második templom bukása idején is sokkal több zsidó lakott palesztinán kívül, mint magában az országban. És mégis hüen ragaszkodtak Cionhoz! Így ma is igen jól elképzelhető oly zsidó nép, mely néptörzsnek érzi ugyan magát, de csak kis része lakik Palesztinában, legnagyobb része a diaszpórában.

Hogy mely eszközökkel lehet a diaszpórában élő zsidóságának tudatát éltetni és erősíteni, azt itt lehetetlen részletezni, és át is lépném vele azt a határt, amely nekem, mint nemzsidónak zsidó ügyek tárgyalásánál szabva van. Mert ezek lényegileg valóban belügyei a zsidó közösségnek.

Legfőképp egy belső metamorphosistról, a gondolkodásmód reformjáról van szó. Ha majd ismét megerősödik a zsidósághoz való tartozás akarása, úgy önként következnek majd a zsidó öntudat egyéb külső jelei: a tradíció, a zsidó költészet, zsidó művészet ápolása, stb. Mintegy külső megnyilvánulás, a zsidósághoz való ragaszkodás symboluma lesz az, hogy minden zsidó megmarad Mózes vallásánál, még ha belsőleg rég tul is van már ezen vallási módszeren. Ragaszkodni fognak vallásukhoz, mint a katona zászlójához.

Ami viszont *minket* illet a nemzeti zsidóság illetén ujjászületésénél, az az a tény, hogy az eszme megerősödésénél — és ennek bekövetkezte nem vonható kétségbe — mind kevesebb assimilatiót hajhászó, ellenben mind több és több gerinces zsidó lesz körülöttünk, oly zsidó, ki nem ijed vissza a zsidó szótól, hanem el van szánva zsidóságát megőrizni és mindvégig vallani. Ezzel fölvetődik a kérdés: milyen lesz és milyen lehet a népek együttélése a zsidó-nemzeti érzületű zsidósággal? Ez a kérdés a közöttünk élő zsidók jövőjét illetőleg.

VI. A ZSIDÓK KÖZÖTTÜNK.

Alapjában véve hiábavaló kérdés, hogy mi — mondjuk mi németek — örüljünk-e a zsidóknak, akiket a sors népünk testébe ékelt. De rendszerint éppen a hiábavaló kérdések a legvonzóbbak, s szívesen teszi fel őket az ember, ha oly választ remélhetünk, mely nekünk örömet okoz. Ebben az értekezésben már mondtam, és másutt is gyakran hangoztattam, hogy hálásak lehetünk a véletlennek (vagy gondviselésnek,) amiért nem takarékoskodott a zsidó elemmel abban a tarka egyvelegben, amit „mi németek” név alatt ismerünk. Kivált ott, ahol a legtisztábban germánok vagyunk, ott valósággal üdítőleg hat az a darabka Kelet, amit a zsidók szőnek bele szürke, egyhangu északiságunk szőnyegébe. Mert különben még belepusztulnánk a merő szőkeségbe. Tisztán plasztikusan, testileg tekintve is, mily változatosságot nyújt a sötét keleti typus a mi északi környezetünkben! Hogy tudnánk nélkülözni a Judithok és Mirjamok race-szépségét? Persze, race-jellegűeknek kell lenniök és kell, hogy azok is *akarjanak* maradni. Nem kell a fekete-szőke egyveleg. Sem itt, sem szellemi téren. Itt is ki volnánk téve annak a veszélynek, hogy belefulladásunk a saját szőkeségünkbe, ha nem éreznénk zsidó polgártársaink forró keleti lelkének lehelletét. Kulturánknak szüksége van

a zsidó faj élénk temperamentumára, ösztönző szorgalmára, szellemük nagy mozgékonyására éppugy, mint ahogy a lisztnek élesztőre van szüksége, hogy kenyérré váljék.

Egyet kívánnék azonban: hogy a köztünk élő zsidók jobban, azaz egyenletesebben oszoljanak meg az országban, mint most némely helyen. Még jobban tudnánk nekik örülni, ha nem gyülnének össze egyes pontokon oly nagy tömegben, hogy ezáltal kissé a lélegzetünket megakasztják. De ez az állapot talán magától meg fog javulni idővel.

Hellyel-közzel zsidók szájából halljuk az állítást: hogy jó zsidó létükre egyuttal „szívvel-lélekkel” németek (vagy csztrákok vagy oroszok) is. És érezzük is, hogy szívük valójában az új hazán csüng (amely gyakran nem is oly ujhaza. Bizony gyakran még régibb, mint sokunknak, kik talán csak a 17., 18. század óta vagyunk Franciaországból bevándorolt németek).

Tényleg ne lehessen rá módot találni, hogy ez a két nép: a zsidó és az európai békében együtt éljen mindkettőjük javára? Akkor is, ha a zsidó zsidó akar maradni és továbbfejlődni, mint ilyen?

Gyakran halljuk az ellenvetést, hogy a zsidó-nemzeti szellemnek újból való felélesztése egyenesen a ghettóba vezetne vissza és megsemmisítene oly kulturhajtasokat, melyek csak a ghettó falain belül virágozhatnak. Teljesen indokolatlannak találom ezt az ellenvetést. Ugy a mai, mint a jövő kor zsidója valószínűleg nem a ghetto reneszanszát érti zsidó reneszansz alatt. Hanem oly kulturát akar majd teremteni, mely zsidó gyökérből táplálkozik ugyan, de mégis a szabadban virágzik és napjaink szabad szelleméből merit erőt a növekedéshez. Valószínűleg nem fognak akarni lemondani a többi kultura áldásairól sem, mint azt tették a ghettóban. Mint német zsidók valószínűleg éppugy fogják

szeretni, éppúgy fogják átélni akarni Bachot és Beethovent, Goethet és Schwindet, mint ahogy mi németek gyönyörködünk Shakespeare-ben és Michelangelóban, Rossiniben és Tolstojban. A modern ember, ha — remélhetőleg! — népi alapon áll is sok idegen kulturába nyulik bele és bennük él. Miért ne lehetne a magát zsidónak érző zsidó teljesen részese a német szellemnek? Mi németek is hálásan fogunk örülni mindannak, amit a zsidó népszellem alkotni fog.

Azt mondják, hogy a közéletben okoz majd nehézségeket, ha a zsidó zsidó akar maradni. Lássuk csak.

A gazdasági életben semmiképp sem fog megváltozni a zsidók helyzete, ha zsidóságukhoz ragaszkodnak. Terjedelmes „zsidókönyvemben” azt akartam bizonyítani, hogy éppen a zsidó sajátságoknak köszönhető azon eredmények nagy része, melyeket a zsidók a gazdasági kultúrában kivitak. Lehet, hogy befolyásuk a gazdasági életre a jövőben csökkenni fog, vagy azért, mert a keresztények időközben már tanultak, vagy mert a bürokrata késő-kapitalista rendszernek nincs többé oly nagy mértékben szüksége a specialisan zsidó tehetségekre, mint a korai és a nagytőkés korszaknak. De a zsidó nép legjobbjai nem fognak nagyon busulni a dolgok ilyenén fordulatában, mert szívből fájlalják tehetségük felszívását a gazdasági élet által és népük nagy tömegeinek vonzódását a kereső élethez. Arról azonban szó sem lehet, hogy a mi zsidóink valaha is olyan tényleges gazdasági nyomorba jussanak, mint keleti fajrokonai. Mert ennek előfeltétele: a jogvesztés, teljesen valószínűtlen. És mai jogaikkal minden időben könnyen fognak tudni maguknak a kapitalista világban helyet kivívni.

Egész természetesnek találom, hogy az állami életben korlátlanul fognak részt venni, amennyiben ugyanazon jogokat fogják gyakorolni és ugyanazon kötelességeket telje-

síteni, mint minden állampolgár. Mi változnék meg avval, hogy a zsidók ezentul inkább tudatában lesznek fajiságuknak? Nem lehet az ember öntudatos zsidó és egyuttal jó német is (állampolgári értelemben)? *Mi dolga egymással a népi öntudatnak és az állampolgárságnak?* A mi egységesítő korunk és államférfiaink tehetségtelensége egy állam valamennyi polgárát kulturális és nacionális szempontból egy kalap alá akarja vonni. De ez a törekvés nagyon helytelen. Szomorú elszegényedés lenne oly országban, mint Németország, ha csak a különböző német fajok is, mint olyanok kipusztulnának és egy és ugyanaz a poroszság takarná népi sajátságait. Hát még ha azt a néhány idegen beékelődést is egy kultúra Prokrustes ágyába akarnák szorítani. Teljes szívből kéne örülnünk minden nemzeti érületű lengyelnek, minden francia érületű franciának és drága kincsként őrizni sajátságait, legfőképpen nyelvüket. Mindig feltételezve, hogy az idegen nép fiai beléilleszkedtek a német államiságba. Ha fellázadnának az állam ellen, akkor persze, mint hazaárulók jogi uton a bitófát érdemelnék. Ugy vélem, ugyanez áll a zsidókra. Minél nacionálisabbak, annál jobb. Ettől még lehetnek a világ legbékésebb, legszolgálatkészebb, legadóképesebb(!) polgárai. A svájci német, svájci francia és olasz nemjő német, francia, olasz és jó svájci is egyuttal? Nos hát. Természetesen a „kormányzás” kissé meg van nehezítve, ha nem lehet minden „alattvalót” egy kalap alá vonni. De végül is nem kell, hogy jövőnket a kormány tehetetlensége szerint rendezzük be.

Ide vonatkozólag még egy pontot kell megtárgyalnunk, amely körül különös hevességgel folyik a harc. Ez a pont néhány állami hivatal és a tiszti rangok zsidókkal való betöltése. Ismeretes a német hatóságok hallgatóságos egyet-

értése, amely szerint tiszt, sőt oh! tartalékos tiszt egyáltalában nem lehet zsidó*); egyéb állásokba, mint a kormányzásba, bíróságba, egyetemi tanszékekbe csak korlátozott számban juthatnak be. Tény az, hogy ezen állások elnyerése a kikeresztelkedett zsidó számára meg van könnyítve. Így tehát, ha ez a szokásjog a jövőben is fennmarad, az öntudatos és hithű zsidó hátrányban lesz kevésbé állhatatos fajtestvérével szemben. Ebből a tényből önként folyik a kérdés, hogy a kikeresztelkedettek előnyei és a gerinces zsidó hátrányai az életre kiható fontosságúak-e.

Nekem nagyon nehezemre esik erre igennel felelni. Valószínűleg teljesen hijján vagyok azon érzékszerveknek, melyek ily kényes dolgok felfogására valók. A tehetséges ember számára nem birhat fontossággal, hogy egynéhány szerepben érvényesülhet-e vagy sem. Olyan szükséges-e tisztnek, vagy pláne tartalékos tisztnek lenni? A tudományokat komolyan kedvelő kutatónak elengedhetetlen fontosságú-e, egyetemi tanárrá lenni? Igazán nem fontos az olyan ember számára, aki tudást és értéket képvisel, hogy a hivatalnoki hierarchiának egy bizonyos fokán álljon. Hisz oly sok lehetőség van az életben, amiért érdemes küzdeni. Nem értem ezt a vágyódást az államhivatalok után. (Épp úgy, ahogy nem tudom megérteni azon zsidó lelkiállapotát, aki egy ily hivatalt csak meggyőződése feladásával tudott megvásárolni maga vagy gyermekei számára. Hisz egyetlen nyugodt órája sem lehet lelkiismeretfurdalásai miatt és öröké kinozhatja az aggodalom, hogy zsidóságát egyszer kellemetlenül emlékezetébe idézik és hiábavalóvá válik minden áldozata, érzületének feláldozása.)

*) A háboru tartamára ezt a szokást felfüggesztették. (Ford.)

De az eredmény igazán nem ér ifel a hozott áldozatot. Néhány állásért és rangért igazán nem érdemes az embernek meggyőződését feladni és *népét elárulni*.

Teljesen más kérdés, megváltozhat-e idővel az a szokás, mely azt a néhány hivatalt a zsidók elől részben vagy egészben elzárja. Fel tudom fogni, hogy még az öntudatos zsidó is azt mondja, hogy bár eszében sincs egy kis állami állásocskára pályázni, de igazságérzetét sérti, hogy ha akarna sem tudna egy bizonyos állást elnyerni, pusztán azért mert zsidó. (Ily véleménnyel csodálatosképen gyakran találkoztam a németországi zsidó nemzeti és cionista körökben, ahol ma még ez az uralkodó nézet). Ilyen embernek azt felelném, hogy itt egyáltalában nem helyénvaló a megbotránkozás, egyrészt mert jogi elvek nincsenek megsértve, másrészt mert a kérdéses probléma jogi alapon egyáltalában nem intéződhet el.

Elsősorban nem tudnám megnevezni az alkotmány oly passzusát, amely szerint ma egy hivatalt bekéne tölteni. Vannak ugyan bizonyos feltételek, melyeknek eleget téve egy állást el *lehet* nyerni, de oly feltétel nincs, mely szerint valakinek egy állás *természetszerűleg jár*. A betöltés végeredményben egyéni döntés: ha a kultuszminiszter egy tanárt nem alkalmaz, ha a hadseregparancsnok egy tisztet nem acceptál, úgy nem lehet itt egy alapjog megsértéséről beszélni, mert az alkotmány döntő fórumnak végeredményben egy vagy több személyt ismer el.

Mindig is így lesz, amíg a hivatalok nem választás után lesznek betöltve. De ez alapján egyre megy, mert most egyes ember vagy egy kollegium kénye-kedve helyett ezer vagy tizezer ember tetszése lesz elhatározó.

Volna egy megoldás: ha t. i. az „objektív” igazságnak megfelelő határokat szabnának a hivataladó személyeknek,

vagy döntésüknek irányelveket adnának. De ez vajmi keveset segítene. Mert vagy oly normák lennének ezek, melyek teljesen mechanikusan hatnak, mint teszem a jelentkezés sorrendjének figyelembevétel, vagy valami hasonló; akkor ez csak egy nyilvános visszaélés lenne. Vagy bizonyos előnyök volnának a mérvadók, mint a tehetség, érdem, akkor eleven emberfiától alkalmazva megint csak személyes bélyeget nyernének, mert a fentemlitett tulajdonságokat nem lehet röffel vagy sullyal mérni. Ismét csak az volna a döntő, amit az egyes ember helyesnek talál. És ez a döntés sohasem abstract igazságelvek alapján, hanem annak az ügynek érdekében történnék, amely éppen szóban forog. A dolgok mai állása szerint csakis azon célszerűség alapelveit lehetne bírálgatni, amely szerint a mérvadó közegek hivatalnokaikat (ami alatt mindig a tisztet is értem) megválasztják. Lehetne ezeknek megváltoztatását kívánni, ha őket eszteleneknek és célszerűtleneknek találónk. De vajjon azok-e? Meg kell vizsgálnunk a való viszonyokat, hogy e kérdésre feleljünk. Két oly példát fogok választani, melyekről személyes tapasztalataim vannak: az egyetemet és a tisztikart.

Egyetemi tanszék vagy docentura betöltésénél egész Németországban az a szokás, hogy ha elvben nem is zárják ki teljesen a zsidókat, megválasztásuknál néminemű tartózkodással élnek. Ezt a hivatalosan jóváhagyott tudomány érdekében sajnálhatjuk. Mert mindig a tanintézet tudományos mnukálkodásának kára, ha egy állást két pályázó közül a butább nyer el. De lehet-e egyetemi tanszék betöltésénél egyedül vagy tulnyomóan a tudományos érdek a döntő? Elképzelhető és elviselhető állapot volna-e, ha a német birodalom valamennyi főiskolájának tanári és magántanári székét zsidók — kikeresztelkedettek vagy nem

kikeresztelkedettek, az egyre megy — tölténék be? Miután a zsidók átlag annyival okosabbak és szorgalmasabbak mint mi, ez könnyen eredményezhetné teljesen korlátlan bebocsáttatásukat az egyetemi tanszékekhez. Mikor én Breslauban tanár voltam, a tanári kar teljes egyharmada zsidó volt. Ily tények láttára valószínűleg maguk a zsidók is belátják, hogy a tanszékekhez való jutásuk csekély korlátozása legsajátabb érdekük. Talán az egyetemek sokkal inkább megszenvednék ezt a korlátozást, mint a zsidók. Nekik ezer más alkalmuk van, hogy tudományos, sőt természettudományi kutatásokat végezzenek a hivatalos tanintézeteken kívül álló intézetekben. Elegendő, ha erre vonatkozólag Friedenthal és Ehrlich neveit idézem.

Nálunk zsidó egyáltalában nem lehet tiszt. Ezt is elsősorban épp a zsidók érdekében tartom helyesnek.

A hadsereget egyébként csakis katonacsaládoknak szabadna alkotniok. A legfontosabb tulajdonságok, melyek a jó katonát jellemzik (kivéve a néhány tudományosan dolgozó és a vezérkarnál működő tisztet), családi örökségek. A tiszt számára legjobb felszerelés a családi tradíció, melyet leghívebben a nemesség kultivál. A tisztikar érdeke volna, ha állásait a katonanemesség számára tartogatná. Már a berlini „West“-ből jövő gazdag kereskedelmi tanácsos fia sem rendelkezik azokkal a tulajdonságokkal, melyekre a jó frontkatonának szüksége van, míg veleszületettek azok a szegény keletporoszországi „junkersohn“-nál, kinek családja talán már évszázadok óta katonatiszt volt. Épp így a zsidóknak sincs meg az a speciális tradíciójuk. Itt tehát még veszteségről sem lehet szó — úgy mint az egyetemen — amelyet a hadsereg szenved azáltal, hogy zsidók nem lehetnek tisztok. Hogy ezt belássuk, függetleníteni kell magunkat attól a felfogástól, mintha némely hivatal elnyeré-

sénél a tehetség volna a mérvadó, viszont másoknál minden más tulajdonság (a tehetségen kívül).

És mi a zsidók érdeke? Az a kis tisztí rang igazán nemv onzhatja őket annyira. A tisztikarból való kizárás épp oly kevésbé sértheti őket, mint minket polgárokat az, hogy bizonyos ezredekbe nem juthatunk be. És nem félnek a zsidók éppen a tisztikarba való behatolásuk káros következményeitől? Nem okultak a franciaországi Dreyfus-botrányon? A zsidók Németországban oly kiváló szociális helyzetet foglalnak el, mely jobb mint Európa bármely országában vagy Amerikában. Mint már mondtam, ez jó-részt annak köszönhető, hogy nálunk nem érhetnek el minden állást és ezáltal kevesebb az ütközőpont. Ez elsősorban a tisztikarra vonatkozik. Miért dugnánk strucc módjára a valóság elől porba a fejünket? Éppen a katonaságnál a leghagyományosabb az antiszemitizmus, mintha ez rangjuk méltóságához tartoznék. E tény fölött sajnálkozhatunk, de ez a sajnálkozás nem fogja a valóságot kiküszöbölni. Ennek az antiszemitizmussal átítatott kanócnak okvetlenül lángra kéne lobbannia, ha zsidó elemek jutnának be a tisztikarba. Mert a személyes érintkezés semmilyen más hivatásnál nem oly benső, mint a tisztelnél. Ők az egyedüli emberek, kiknek valóban kommunista társadalmuk van. És ennél természetesen nagy szerepet játszik a személyes rokon- vagy ellenszenv. Valóban nem értem, hogy vágyódhat egy zsidó egy tisztí kaszinó puskaporos hordójára ülni, csak azért, hogy az „igazság” mindenütt fanatikusan érvényesüljön? Avagy képzeljük el tiszta zsidó ezredek?

Végeredményben tehát ne akarjunk változtatni a jelen állapotokon, legalább egyelőre ne. Hogy mit hoz a távoli jövő, az persze kifürkészhetetlen. Azt hiszem, még a mai állapotok elégitik ki leginkább mindakét felet, noha „töké-

letlenek" és sokszor „igazságtalanok" is. Maguknak a zsidóknak nem kéne hasztalanul oly dolgok után vágyódniok, amelyek elsősorban nekik ártanának. És nem szabadna ezeket a kényes dolgokat tisztán külsőséges és szükségképpen sematikus „igazság" elvek szerint kezelni. Vannak emberi vonatkozások, melyek formális jog szerint soha el nem intézhetők, csak az érdekelt személyek okossága és tapintata által. Ilyen a zsidók és nemzsidók viszonya is a modern államokban. Ha röviden akarnám összefoglalni ennek az együttélésnek a programját, úgy azt kell mondanom: az állam adja meg a zsidóknak a teljes egyenjogúságot, viszont a zsidók okosan és tapintatosan ne akarják ezt teljes mértékben kihasználni.

Ha ez a program megvalósul és öntudatos zsidó generáció nő fel közöttük, úgy bátran nézhetünk egy jobb jövő elébe és biztosak lehetünk, hogy a zsidókkal való együttélés harmonikus és mindkét részre áldásos lesz.

VII. NÉPISÉG ÉS EMBERIESSÉG.

Az eddigi megfigyelésekben csak a népiségről beszéltem, mert hiszem és vallom, hogy minden kulturmegnyilvánulásnak szükséges előfeltétele a nemzeti jelleg hangsúlyozása, ma tudjuk, hogy minden erkölcsi és művészi érték csak egy erős népi közösség keretében virágozhat. Ezt futólag már több helyen érintettem könyvemben. Ma erősebben érezzük egyes embercsoportok vérszerinti különbözőségét, mint apáink és nagyapáink, és tudni sem akarunk egy boldogult kosmopolitizmusról és internacionalizmusról.

Azonban a fajrokon miatt az emberről sem szabad megfeledkezni. Kétféle értelemben akarunk mi csak emberről és nem népekről beszélni. Akkor ha az örök és elidegeníthetetlen humanitási ideálokat tartjuk szemünk előtt, melyeket a kereszténység ápolt, és melyeket a felvilágosodottság legkiválóbbjai idéztek fel ismét, a vallástól függetlenül. Az emberiség ezen ideáljai minden emberre (mondhatnám minden teremtményre) kötelelességeket ró; a szeretet, a könyörületesség, a jóakarat köteleességét.

Alig szabadna hangsúlyozni, hogy a zsidók és nem-zsidók közti visoznyban is ezeknek az ideáloknak kellene kormányozni, hogy minden eszközzel meg kellene akadá-

ryozni a durvaság, az állati ösztönök oly kitöréseit, amelyek a keleti zsidóüldözésekben megnyívlánulnak. A civilizált országokban, a kifejlett humánus érzések otthonában mel-
lőzni kellene a zsidókkal szemben a rosszindulatu, brutális bánásmódot, mert a vér minden ellentéte dacára mégis embertársaink: Antisemitizmus — értve alatta a nemzsidó antipathiáját a zsidóval szemben — előreláthatólag addig lesz, amíg zsidók lesznek e földön, vagyis amíg a világ világ lesz. De gyűlöletnek, lenézésnek, kigunyolásnak, rossz bánásmódnak nem kell hozzá társulni.

Ma nem hisszük már el a felvilágosultság embereinek, hogy minden ember egyforma. De mi is érezzük a humanitás nemesítő erejét, mely minden népben az *egyetlen* emberiséget tárja elénk.

Még egy vonatkozásban nem akarunk népiségről, csupán csak emberiségről hallani: ha t. i. barátaink megválasztásáról van szó. Az egyéni érzések ma — legalább is a népek felsőbb rétegeiben — oly differenciáltak, a személyes sors lehetőségei oly sokszorosak, hogy balgaság lenne személyes társaságunkat néptörzsek szerint választani. Nem szabad elfeledni, hogy a nemzeti sajátságok, a nemzeti ellentétek mindig csak a nagy tömegre vonatkoznak. A különböző csoportokból egyes emberek mindig meg fogják találni egymást személyes barátság ápolására. És az emberiség bizonyos fokán teljesen eltűnik a tömegösztön, eltűnnek a nemzeti különlegességek. Bármennyire távol álljanak egymástól az egyes embertömegek, a csúcspontjuk mindig egy egységes, rokonszellemű társaságot alkot. A népeket és fajokat elválasztó függélyes vonal fent egy vízszintessel zárul, amely fölött nincs többé tömeg és polgár, nincsenek többé nemzeti ellentétek. Itt fent tiszta emberi közösségben

találkozik japán és német, angol és orosz, zsidó, néger és kínai.

Tehát semmilyen tekintetben sem ellentétes fogalmak a népiség és emberiség. Mindkettőnek megvan a létjogosultsága, és legfelsőbb megnyilvánulásukban közösen munkálkodnak kulturánk gazdagításán.

Mittel-Schreiberhau (Rp). 1911. Karácsony.

TARTALOM:

I. A feladat	5
II. A zsidónyomor	9
III. Az assimiláció	25
IV. Fajmegsemmisítés vagy fajfenntartás?	35
V. A zsidók egymás közt	40
VI. A zsidók közöttünk	46
VII. Népiség és emberiség	56

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A Zsidó Szemle

Magyarország legnagyobb, legolcsóbb, legmegbízhatóbb önértékes és becsületös zsidó politikai, társadalmi és szépirodalmi hetilapja. **Megjelenik minden pénteken.** Ha érdeklődik az egész világ zsidóságának eseményei iránt, ha tudomással akar birni Erec Jiszrael ujjaépítési munkájának minden fázisáról, ha a magyarországi zsidó események önértékes kritikáját akarja olvasni, úgy rendelje meg

a Zsidó Szemlét

Előfizetési ára: egy évre 250 K.
Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Budapest, VI. ker. Király-u. 36.

Minden önérzetes zsidó

aki a zsidóság ügyét a szívé-
n viseli, aki testvéri veleérzéssel
van a szenvedő zsidóság min-
den szétszórt tagja iránt, aki
fel tudja fogni a sanremoi döntés
nagyyszerű jelentőségét, mely
minden zsidót egyformán
kötelez az ősi ujföld EREC
JISZRAEL felépítésében való
részvételre, az csatlakozik

a Magyarországi
Cionista Szervezethez

BUDAPEST,
VI., KIRÁLY-UTCA 36. SZÁM.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

